

ЛЕВШУК Альона Анатоліївна

РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті окреслено переваги малого бізнесу порівняно з великим, охарактеризовано сучасний стан та висвітлено роль суб'єктів малого підприємництва в економіці України, з метою формування стратегії подальшого розвитку малого бізнесу в Україні.

Ключові слова і фрази: *малий бізнес, підприємництво, економіка, суб'єкти малого підприємництва.*

В статті описано переваги малого бізнесу в порівнянні з більшим, досліджено нинішнє становище і відображено роль суб'єктів малого підприємництва в економіці України, з метою формування стратегії подальшого розвитку малого бізнесу в Україні.

Ключевые слова и фразы: *малый бизнес, предпринимательство, экономика, субъекты малого предпринимательства.*

In the article outlined advantages of small business by comparison to large, the modern state is described and the role of small business entities is reflected in the economy of Ukraine, with the purpose of forming of strategy of subsequent development of small business in Ukraine.

Key words: *small business, enterprise, economy, small business entities.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сектор малого підприємництва є невід'ємною складовою ринкової економіки, що сприяє вирішенню цілого ряду економічних, науково-технічних і соціальних проблем суспільства. У всіх країнах з розвинутою ринковою економікою малий бізнес довів свою значимість і ефективність як в економічному так і в соціальному плані.

В економічній структурі розвинених країн малий бізнес характеризується динамічністю, пластичністю виробництва, може значно швидше великого і середнього бізнесу реагувати на зміни, краще пристосовуватися до ринкової кон'юнктури, повніше задовольняти потреби замовників. Малий бізнес – невід'ємна складова високорозвинутої ринкової економіки, атрибут сучасної моделі ринкового господарства, яка надає економіці гнучкості, мобілізує солідні фінансові та виробничі ресурси, створює сприятливе середовище для конкуренції. [1, с. 307]

Малий бізнес є основою дрібнотоварного виробництва; визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику внутрішнього валового продукту; ступінь демократизації суспільства; здійснює структурну перебудову економіки, швидку окупність затрат, свободу ринкового вибору; забезпечує насичення ринку товарами та послугами, реалізацією інновацій, додаткові робочі місця; характеризується високою мобільністю, раціональними формами управління; формує соціальний прошарок підприємців-власників – основу середнього класу; сприяє послабленню монополізму. [2, с.46]

Аналіз досліджень і публікацій. Автоматично зростає й актуалізується його місце в теорії економічного пізнання в тих чи інших проявах як об'єкта наукового дослідження. Серед досліджень західної економічної думки, направлених на визначення суті і змісту підприємництва, насамперед необхідно відзначити праці А. Сміта, К. Веспера, П. Друкера, Ф. Найта, Й. Тюнена, Ф. Хайєка, Й. Шумпетера. Питання розвитку вітчизняного малого бізнесу знайшли

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

відображення в дослідженнях З.С. Варналія, В.Є. Вороніна, С.Г. Дриги, В.М. Геєця, Я.А. Жаліла, О.Є. Кузьміна, О.В. Кужель, Е.М. Лібанової, Д.В. Ляпіна, В.П. Петренка, інших відомих вітчизняних науковців та економістів. Відсутність цілісності та однозначності в дослідженнях вітчизняних науковців при виявленні ролі малого бізнесу викликає потребу їх об'єднання, систематизації та критичного аналізу, а незадовільний стан малого підприємництва України на сучасному етапі вимагає подальших детальних теоретичних розробок з моделювання цього сектору, з оцінки його реального впливу на економіку України та розробки стратегії його подальшого розвитку.

Метою статті є дослідження місця і ролі малого підприємництва в економіці України та розробка шляхів його стимулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. Розвиток малого бізнесу в наш час є одним з найбільш важливих складових елементів державної політики, спрямованої на модернізацію української економіки. В національних доповідях "Про стан і перспективи розвитку підприємництва" [3] досить детально викладено проблеми і тенденції розвитку підприємництва, сформовані стратегічні пріоритети у сфері розвитку малого бізнесу. [4, с. 165-169] Тактичні пріоритети з дерегуляції й розвитку підприємництва визначені в Програмі економічних реформ України на 2010–2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [5]. Проте відсутність як загальної економічної стратегії держави, так і розвитку підприємництва зокрема, не дозволяє чітко окреслити структурну політику держави. Еволюційні моделі розвитку підприємництва розвинених країн в основі яких пасивна структурна політика з незначним втручанням держави в процесі розвитку економіки є актуальними і на даний час.

Проте виклики часу вимагають проведення активної структурної політики, суть якої полягає в визначальній участі держави в прогресивних структурних зрушеннях. На відміну від командно-адміністративної системи, де структурні трансформації, формування нових галузей здійснювались виключно за рахунок бюджетного фінансування, в ринкових умовах структурна трансформація повинна базуватись на достатньому ринковому потенціалі підприємництва шляхом максимального сприяння його функціонуванню державою і розвитку його потенціалу. Саме підприємство формує ефективне конкурентне середовище, сприяє послабленню монополізму державних і змішаних підприємств, впливає на структуру економіки та на якісну характеристику валового внутрішнього продукту, розширяє сферу свободи ринкового вибору, характеризується раціональними формами управління, забезпечує більш швидку реалізацію інновацій.

Роль і місце малого підприємництва в національній економіці найкраще проявляється в притаманних йому функціях. Розглядаючи функції малого підприємництва у стабільній ринковій економіці слід наголосити на наступному:

По-перше, неочіпний внесок малого підприємництва у справу формування конкурентного середовища. Відомо, що в умовах вільної ринкової економіки конкуренція є відображенням відносин змагання між господарюючими суб'єктами, коли їх самостійна діяльність ефективно обмежує можливості кожного з них вплинути на загальні умови обігу товарів на даному ринку, а також стимулює виробництво тих товарів, яких потребує споживач. Тоді діяльність учасників ринкових відносин набуває динамічного характеру, вона пов'язана з економічною відповідальністю та ризиком підприємця, що перетворює його в своєрідний соціальний двигун економічного розвитку. З одного боку малий бізнес внаслідок багаточисельних елементів, що його складають, та їх високого динамізму, в значно меншій мірі піддається монополізації, ніж великі підприємства. З іншого боку, за умов вузької спеціалізації й використання новітньої техніки він виступає як дійовий конкурент, що підриває монополні позиції великих корпорацій. [6, с. 277]

По-друге, мале підприємство, оперативно реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, надає ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця його риса здобула в сучасних умовах особливого значення внаслідок швидкої індивідуалізації та

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

диференціації споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу (НТП), зростання номенклатури і асортименту промислових товарів та послуг.

По-третє, величезним є внесок малого бізнесу в здійсненні прориву по ряду важливих напрямів НТП, передусім в галузі електроніки, кібернетики, інформатики. Сприяючи прискоренню реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, малий бізнес тим самим виступає провідником НТП. Наприклад, більшість дрібних фірм, що з'явилися наприкінці 80-х років у Великобританії, є найбільш технічно оснащеними. А у США на сектор малого підприємництва припадає близько 50% науково-технічних розробок.

По-четверте, малий бізнес робить вагомий внесок у вирішення проблеми зайнятості. Ця функція проявляється у здатності малого підприємництва створювати нові робочі місця й поглинати надлишкову робочу силу під час циклічних спадів та структурних зрушень економіки. В розвинутих країнах на малий бізнес припадає в середньому 50% всіх зайнятих та до 70-80% нових робочих місць. Якщо у період кризи 70-80 років в розвинутих країнах йшов процес скорочення робочих місць на великих підприємствах, то дрібні фірми їх не тільки зберігали, але й навіть створювали нові.

По-п'яте, важлива функція малого підприємництва полягає в пом'якшенні соціальної напруги і демократизації ринкових відносин, бо саме він є фундаментальною основою формування активно діючого середнього класу суспільства.

Отже, роль та функції малого бізнесу з точки зору загальноекономічних позицій полягають не тільки у тому, що він є одним з найважливіших дійових факторів економічного розвитку суспільства, яке опирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, тобто він відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства та забезпечення власного добробуту.

В багатьох країнах світу, в тому числі і в пострадянських, що пройшли через трансформацію власної економіки, малий бізнес дійсно виконав та виконує роль такого інституту. На жаль, реальний стан справ цього сектору економіки в Україні, свідчить про те, що існуючі підходи до визначення ролі та функцій малого підприємництва не в повній мірі відповідають дійсності. [7, с. 5-11]

Причинами цього є наступні їх недоліки:

- існуючим дослідженням бракує однозначності та цілісності у визначенні ролі малого підприємництва в економіці України. Науковці, розрізняючи один від одного, часто аналізують виключно одну або декілька функцій малого бізнесу, визначаючи серед них головні та другорядні, більш та менш значимі для країни;

- роль, яку призначають для малого підприємництва, не відповідає сучасним економічним умовам України і більш характерна розвинутій ринковій економіці. Оскільки такі функції, як забезпечення переважної частки у зайнятості, ВВП, надання економіці гнучкості та перехід її до постіндустріальної стадії розвитку тощо, притаманні малому підприємству в передових країнах світу;

- функції малого бізнесу науковці спрямовують на вирішення практично всіх актуальних економічних проблем в Україні: бідність, економічне зростання, диспропорції в економіці, тощо. Вважається, що виключно суб'єктам малого бізнесу під силу подолати ці негативні явища.

Разом із тим необхідно зауважити, що здійснений аналіз розвитку малого бізнесу в Україні не може претендувати на виключну достовірність та повноту через недосконалість існуючої системи інформації про стан малого підприємництва.

Перша проблема полягає у практиці статистичного обліку малих підприємств. Державна служба статистики проводить дослідження лише за малими підприємствами - юридичними особами з числом зайнятих до 50 чол.. Щодо фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності, які складають широкий прошарок малого бізнесу, то будь-яка економічна інформація щодо їх діяльності відсутня, і це занижує економічні показники всього сектору малого

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

бізнесу. Доступними є лише дані про кількість зареєстрованих підприємств, які зафіксовано в органах державної реєстрації та податкової служби України.

Другою проблемою є те, що некоректність статистики причиняється наявністю широкого неформального сектору малих підприємств, та викривленням первинних даних звітності самими підприємцями.

Третя проблема полягає у відсутності єдиних статистичних даних про малі підприємства часто відрізняється інформація, подана різними державними відомствами – Державною службою статистики України, Міністерством доходів та зборів, Мінекономіки України, службами зайнятості тощо. Через це неможливо орієнтуватися в показниках малого бізнесу.

Проведене дослідження надає змогу виявити основні напрямки вдосконалення існуючих підходів до визначення ролі малого бізнесу в економіці України:

1. Врахування досвіду інших країн з різними економічними системами відносно їх підходів до оцінки впливу діяльності малих підприємств на власну економіку.

2. Розробка механізму оцінки ролі та функцій малого бізнесу з урахуванням економічної ситуації в Україні.

3. За допомогою цього механізму при застосуванні системи постійного моніторингу стану малого підприємництва оцінка реального місця та призначення цього сектору в економіці України.

Отже, можна сказати, що роль і функції малого бізнесу з точки зору загальноекономічних позицій полягають не тільки у тому, що він є одним з найважливіших дійових факторів економічного розвитку суспільства, яке опирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння соціально-політичній стабілізації суспільства, тобто він відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства та забезпечення власного добробуту [8, с. 222].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Мале і середнє підприємництво є однією з головних рушійних сил економічного розвитку і одним із основних чинників структурної перебудови, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції тощо. Серед основних напрямів розвитку підприємництва є удосконалення облікової, податкової та інноваційної політики в даній сфері. Це забезпечить еволюційну структурну перебудову економіки, максимізацію економічного зростання, підвищення організаційної ефективності використання людських та інших національних ресурсів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: Навч. Посібник/ За ред. Л.І. Вороніної. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 307 с.
2. Малий бізнес України. Підприємці здатні відродити країну. Асоціація сприяння розвитку приватного підприємництва в Україні «Єднання». – К.: Наука, 1997. – С. 46
3. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні національна доповідь. – К., Держкомпідприємництво, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
4. http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=156973&cat_id=146964
5. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / [К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін та ін.]. – К., Держкомпідприємництво, 2008. – 226 с., с.165–169
6. Програма економічних реформ України на 2010-2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” від 02 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
7. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики./ Варналій З.С. -К.: Тов. „Знання”, 2008. – 277с.
8. Дядькова Н.П. Малий бізнес в Україні: перспективи розвитку / Дядькова Н.П.// Праця і зарплата. - 2007. - № 33 - с.5 - 11.
9. Смовженко Т.С. Державна політика сприяння розвитку підприємства/ Смовженко Т.С. - Львів.: ЛБІ НБУ, 2007. – 222 с.